

MELİKÜ'L-KÂMİL SEYFEDDİN ŞÂBÂN DÖNEMİ MEMLÛK TÜRK DEVLETİ TARİHİ (4 AĞUSTOS 1345-21 EYLÛL 1346)

Murat ZENGİN*

ÖZ

Melikü'n-nâsir Muhammed b. Kalavûn'un ölümünden sonra Memlûk Türk Devleti tarihinde sürekli taht değişikliklerinin olduğu bir dönem yaşanmıştır. Melikü'n-nâsir Muhammed'in oğullarının iktidarda olduğu bu istikrarsız dönem, genel olarak bürokrasinin yönetim üzerinde hâkimiyet kurma mücadelesine karşı sultanların merkezi otoriteyi sağlama çabasının tarihi olarak tebarüz etmiştir. Melikü'l-kâmil Seyfeddin Şâbân, selefi ve öz kardeşi Melikü's-sâlih İsmâil'in vasiyeti üzerine başta kayınpederi Argûn el-Âlâi olmak üzere diğer emirlerin ittifakıyla tahta geçmiştir. Nüfûz sahibi emirlerin otoritesini kırma hususunda selefi İsmâil'in politikasını takip ederek bazı emirleri tasfiye etmeyi başarmıştır. Sultan Şâbân yaklaşık bir yıl süren saltanatı döneminde protestolar, kuraklık, asayiş gibi problemlerle karşı karşıya kalsa da bu problemleri çözmeyi bir şekilde başarmıştır. Dönemin kaynaklarında Melikü'n-nâsir Muhammed'in saltanat icrâ etmiş oğulları arasında zevk ve eğlenceye en düşkün olarak tavsif edilen Sultan Şâbân, devlet işlerini ihmâl ettiği, kaynakları müsrifçe kullandığı gibi gerekçelerle tahttan indirilerek öldürülmüştür. Melikü'l-kâmil Şâbân dönemini ayrıntılı olarak ele alan herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Makalemizde, Sultan Şâbân biyografisi özelinde Memlûk Türk Devleti tarihinin bir dönemi ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sultan Şâbân, Argûn el- Âlâi, merkezi otorite, protesto, kuraklık

HISTORY OF MAMLUK TURKISH STATE IN THE PERIOD OF AL-MALİK AL-KÂMİL AL-SÂYF AL-DÎN SHA' BÂN (4 AUGUST 1345-21 SEPTEMBER 1346)

ABSTRACT

There was a period when the Mamluk Turkish State had constant throne changes after the death of Malik al-Nâsir Muhammad. This unstable period in which the sons of Malik al-Nâsir Muhammad was in power was a history of the struggle of the bureaucracy to secure the central authority of the sultans against the struggle to rule over the administration. Al-Malik al-Kâmil al-Sâyf al-din Sha' bân, the allegiance of his predecessor and his brother, al-Malik al-

* Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, muratzengin@yahoo.com, <https://orcid.org/0000-0002-8528-7308>

Sâlih İsmâ'îl, allied with other orders, especially his father-in-law Arghûn al-'Alâ'î. Following the policy of predecessor's İsmâ'îl to break the authority of the powerful proprietary orders, he has begun to liquidate certain orders. Although Sultan Sha'bân faced problems such as protests, drought and public order in the period of sultanate that lasted about one year, he managed to solve these problems. In the sources of the period, Sultan Sha'bân, who was described as the most fond of pleasure and entertainment among the sons of Malik al-Nâsir Muhammad, was killed by being driven from the throne just as he neglected the state affairs and used the resources sparingly. There is no study that deals with the period of al-Malik al-Kâmil Sha'bân in detail. In our papers, a period of the history of the Mamluk Turkish State was discussed in the biography of Sultan Sha'bân.

Keywords: Sultan Sha'bân, Arghûn al-'Alâ'î, central authority, protests, drought

Giriş

Melikü'n-nâsir Muhammed'in (ö. 1341) vefatından sonra Memlûk Türk Devleti tahtına vasiyeti üzerine oğlu Ebî Bekr (ö. 1341) geçmişti.¹ Sultan Ebî Bekr, yaklaşık iki ay sonra tahttan indirilerek diğer kardeşi Âlâeddin Küçük Ali (ö. 1346) yeni Memlûk sultanı oldu.² Melikü'n-nâsir Muhammed tarafından yetiştirilen ve bu nedenle nâsirîye memlûkleri olarak adlandırılan memlûk zümresi,³ efendilerinin ölümünden sonra yönetime doğrudan müdahale ettiler. Ebî Bekr ve Âlâeddin Küçük'ün tahttan indirilmelerinin ardından o sırada Kerek'te ikamet eden Melikü'n-nâsir Muhammed'in diğer oğlu Şihâbuddin Ahmed (ö. 1344), yeni Memlûk sultanı ilân edildi. Sultan Ahmed, devlet merkezini Kahire'den Kerek'e taşımak isteyince büyük tepki aldı ve yine nâsirîye memlûklerinin önde gelen emirleri tarafından tahttan indirilerek yerine kardeşi İsmâil (ö. 1345) geçirildi. Sultan İsmâil, devlet içerisinde nüfuzu artan nâsirîye memlûklerinden bir kısmını tasfiye ettiyse de Kerek'te isyan halinde olan kardeşi Ahmed ile uğraşmak zorunda kaldığından bu tasfiye işinde tam anlamıyla başarı elde edemedi. Ahmed'in Kerek isyanı yaklaşık iki yıl sürdü. Sultan İsmâil, kardeşini tedip maksadıyla buraya altı sefer tertip etti ve 1345'te kardeşi Ahmed'i ortadan kaldırmayı başardı. Kerek seferleri devlete ciddî bir mâlî yük getirmiş ve hazine boşalmıştı. Sultan İsmâil, uzun süre devam eden hastalığının şiddetlenmesi üzerine, Emir Argûn el-Âlâ'î'nin de telkiniyle öz kardeşi Şâbân'ı veliyaht ilân etti.

A- Tahta Çıkışı (4 Rebiülahir 746/4 Ağustos 1345)

Melikü'n-nâsir Muhammed b. Kalavûn'un ismini tespit edemediğimiz; fakat

¹ Sultan Ebî Bekr'in saltanatı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Murat Zengin, "Melikü'l-Mansûr Ebî Bekr b. Muhammed Dönemi Memlûk Türk Devleti Tarihi (Elli Dokuz Günlük Saltanat)", *History Studies*, X/3, April 2018, s. 257-270.

² Sultan Âlâeddin Küçük Ali dönemi Memlûk Türk Devleti tarihi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Murat Zengin, "Melikü'l-Eşref Âlâeddin Küçük Ali Dönemi Memlûk Türk Devleti Tarihi (6 Ağustos 1341-10 Ocak 1342)", *Turkish Studies*, XIII/8, Spring 2018, s. 217-230.

³ Nâsirîye memlûkleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Jo Van Steenberg, "Mamluk Elite on the Eve of Nâsir Muhammad's Death (1341): A Look behind the Scenes of Mamluk Politics", *Mamluk Studies Review*, IX/2, 2005, s. 173-199.

Rûm/Anadolu kökenli olduğunu bildiğimiz câriyelerinden birinden⁴ dünyaya gelen oğlu Şâbân,⁵ Mısır'da tahta çıkan on yedinci Memlûk Türk Devleti sultanı, Melikü'n-nâsir Muhammed'in saltanat icrâ eden beşinci oğludur.⁶ Öz kardeşi Melikü's-sâlih İsmail'in vasiyeti üzerine⁷ onun vefatından sonra 4 Rebiülahir 746/4 Ağustos 1345'da emirlerin ittifakıyla tahta çıktı.⁸ Lakabı, el-Melikü'l-kâmil'dir.⁹

1- İdarî Atamalar

Sultan Melikü'l-kâmil Şâbân tahta çıktıktan sonra mutâd olduğu üzere devlet kadrolarında değişikliğe gitti. 8-11-13 Rebiülahir 746/8-11-13 Ağustos 1345'da hazırlanan karar-nâmeler ile şu atamalar yapıldı: Trabulus nâibi Emir Aksungur en-Nâsirî,¹⁰ Emir el-Hac Almelik¹¹ yerine Nâib-i saltana makamına atanmak üzere Kahire'ye davet edildi. Aksungur'un görevi kabul etmemesi üzerine Nâib-i saltana makamına Dımaşk nâibi Emir Dokuztimur el-Hamevî¹² atandı.¹³ Dokuztimur'dan boşalan Dımaşk niyâbeti görevine Halep nâibi Emir Yelboğa el-Yahyâvî¹⁴ atanırken Halep niyâbeti makamına Emir Erektay¹⁵ getirildi.¹⁶ Aksungur'dan boşalan Trabulus

⁴ İbn İyâs, *Bedâiü 'z-zuhûr*, yy., 1960, s. 159.

⁵ Frederic Bauden, "The Sons of al-Nasir Muhammad and the Politics of Puppets: Where Did It All Start?", *Mamluk Studies Review*, XIII/1, 2009, s. 63.

⁶ Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, Tahkik: Adnan Derviş, c. 1, Dımaşk 1994, s. 446; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü 'z-zâhire fi Mülûk-i Mısır ve'l-Kâhire*, Tahkik: Muhammed Hüseyin Şemseddin, c. 10, Beyrut, 1992, s. 95.

⁷ Safedî, *Âyânü'l-asr ve Âvânü'n-nasr*, Tahkik: Amr Muhammed Abdülhamid, c. 2, Lübnan 2009, s. 358; *Kitab-ı el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, Tahkik: Ahmed el-Arnâvut-Türkî Mustafa, c. 16, Lübnan, 2000, s. 90.

⁸ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Çev. Mehmet Keskin, c. 14, İstanbul 1995, s. 336; Habib el-Halebî, *Tezkiretü'n-nebih fi Eyyâmü'l-mansûr ve'l-benih*, Tahkik: Muhammed Muhammed Emin-Sâid Abdülfettâh Âşûr, c. 3, Kahire 1986, s. 80; Makrizî, *es-Sülûk li-Marifet-i Düveli'l-mülûk*, Tahkik: Muhammed Abdülkadir Âta, c. 4, Beyrut 1997, s. 6; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü 'z-zâhire*, c. 10, s. 96; İbn Dokmak ve İbn İyâs, Şâbân'ın 21 Rebiülevel 746/22 Temmuz 1345'te tahta çıktığını kaydetmektedirler. Bkz. İbn Dokmak, *el-Cevherü's-semîn fi Seyrü'l-hulefâ ve'l-Mülûk ve's-Selâtin*, Tahkik: Sâid Abdülfettâh Âşûr, yy., 1982, s. 375 vd., 376 vd; İbn İyâs, *Bedâiü 'z-zuhûr*, s. 156-157.

⁹ Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 7; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, c. 1, s. 446.

¹⁰ Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi ve'l-Müstevfi bâde'i-Vâfi*, Tahkik: Muhammed Muhammed Emin-Sâid Abdülfettâh Âşûr, c. 2, yy., 1984, s. 496-499; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, c. 3, s. 515; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine fi Âyâni'l mie es-Sâmine*, Nşr: H. Nedevî, c. 1, Beyrut, 1993, s. 394.

¹¹ Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, c. 1, s. 399-401; a.mlf., *Kitab-ı el-Vâfi*, c. 9, s. 214.

¹² Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, c. 2, s. 411-413; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, c. 2, s. 225; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi ve'l-Müstevfi bâde'i-Vâfi*, Tahkik: Dr. Muhammed Muhammed Emin, c. 6, Kahire, 1990, s. 420-422.

¹³ Safedî, *Âyânü'l-asr*, c. 2, s. 413; a. mlf., *Âyânü'l-asr*, c. 5, s. 367; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, c. 14, s. 337; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, c. 1, s. 465.

¹⁴ Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, c. 5, s. 366-371; a. mlf., *Kitab-ı el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, c. 19, s.22-25; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, c. 4, s. 436-437.

¹⁵ Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, c. 1, s. 305-307; a. mlf., *Kitab-ı el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, c. 8, s. 233-234; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi*, c. 2, s. 328.

¹⁶ Ebû'l-Fidâ, *el-Muhtasar fi Ahbârü'l-beşer*, Tahkik: Mahmûd Deyyûb, Beyrût 1997, c. 2, s. 508; İbnü'l-Verdî, *Tarih-i İbnü'l-Verdî*, c. 2, Beyrut 1996, s. 331; Safedî, *Âyânü'l-asr*, c. 5, s. 367; a. mlf., *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, c. 29, s. 22; Habib el-Halebî, *Tezkiretü'n-nebih*, c. 3, s. 81; Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 7; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, c. 1, s. 448; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi*, c. 2, s. 328.

nâibliği görevine devadârlık vazifesini yürüten Emir Kumârî¹⁷ atandı.¹⁸ Emir Kumârî'nin Trabulus'a atanmasıyla boşalan devadârlık makamına ise Emir Argûnşah en-Nâsırî¹⁹ getirildi.²⁰ Emir Bulak, yeniden Safed nâibliğine atanırken²¹ Humus niyâbetine ise, Hâcip olarak görev yapan Emir Hüsâmeddin Toruntay el-Beşmehtâr atandı.²²

Sultan, mâzûl Nâib-i saltana Almelik'i, Dokuztimur yerine Dımaşk nâibliğine atamıştı,²³ fakat kendisinin tahta çıkmasında etkili olup Müdebber-i memleket makamında bulunan kayınpederi Emir Argûn el-Âlâî'nin²⁴ telkiniyle bu atamadan vazgeçti. Şöyle ki; Sâbık sultan Melikü'sâlih İsmail, hastalığının şiddetlenmesi üzerine kendisinden sonra tahta öz kardeşi Şâbân'ın geçmesini vasiyet etmişti. Emir Almelik, merhûm sultanın diğer kardeşi Hacı'yı desteklediğinden "Şâbân'ın hamamda oynaması" kaydıyla Şâbân'ın saltanatına rıza göstereceği şeklinde tahkir edici bir şart koşmuştu. Argûn, hadiseyi sultana bu şekilde arz ettikten sonra sultan, Almelik'in Dımaşk'a atandığına dair karnâmeyi iptal ederek onu Safed'e tayin etti.²⁵ Dımaşk nâibliği görevine ise Emir Yelboğa el-Yahyâvî atandı.²⁶

Sultan Şâbân, Müdebber-i memleket makamında bulunan ve Almelik hakkında verdiği rapor ile onun görev yerinin değişmesini sağlayan Emir Argûn el-Âlâî'yi, Emir Kumârî yerine Trabulus nâibliğine atadı. Trabulus nâibi Emir Kumârî'nin görev yeri Halep'e kaydırılırken Halep nâibi Emir Erektay, yeni Müdebber-i memleket olarak atandı. Sultan Şâbân'ın saltanatına karşı olan Şed-i şaraphâne Emir Ahmed görevinden uzaklaştırıldı. Nazar-ı hâs görevini ifâ eden Muvaffak Abdullah b. İbrahim çok fazla mal biriktirdiği gerekçesiyle görevinden alınarak yerine Âlemüddin Abdullah b. İbrahim b. Zebûr getirildi.²⁷

Sultan, idarî değişikliklerin ardından emirlerin terfi meselesine el attı. Maktûl Emir Taştımur es-Sâkî'nin oğlu imret-i mie rütbesine yükseltilerek Mısır Takdimetü'l-elf'i oldu. Emir Eslem'in oğlu onun boşalttığı kontenjandan imret-i tablâne rütbesine yükseltildi.²⁸ 1 Cemâziyelevvel 746/30 Ağustos 1345'da birçok emir ve mukaddemin gelirleri arttırıldı. Altmış memlûkun her birine altmış adet altın

¹⁷ Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, c. 4, s. 85; a. mlf., *Kıtab-ı el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, c. 24, s. 206; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, c. 3, s. 256.

¹⁸ Safedî, *Âyânü'l-asr*, c. 4, s. 85; a. mlf., *Kıtab-ı el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, c. 24, s. 206; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, c. 3, s. 256.

¹⁹ Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, c. 1, s. 292-295; a. mlf., *Kıtab-ı el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, c. 8, s. 228-229; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, c. 1, s. 350.

²⁰ Safedî, *Âyânü'l-asr*, c. 1, s. 293; a. mlf., *Kıtab-ı el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, c. 8, s. 228; Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 7; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, c. 1, s. 448; İbn Tağrıberdî, *el-Menhel*, c. 2, s. 315.

²¹ Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, c. 1, s. 448.

²² Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, c. 1, s. 448.

²³ İbn Dokmâk, *el-Cevherü's-semîn*, s. 377.

²⁴ Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, c. 1, s. 292; a. mlf., *Kıtab-ı el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, c. 8, s. 230; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, c. 1, s. 353.

²⁵ Safedî, *Âyânü'l-asr*, c. 1, s. 400; a. mlf., *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, c. 9, s. 214; a. mlf., *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, c. 16, s. 90; Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 7; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, c. 1, s. 411; İbn Tağrıberdî, *el-Menhelü's-sâfi ve'l-Müstevfi bâde'l-Vâfi*, Tahkik:Nebil Muhammed Abdülaziz, c. 3, yy., 1985, s. 87; a. mlf., *el-Menhelü's-sâfi*, c. 6, s. 250 vd.

²⁶ Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 8; İbn İyâs, *Bedâiü'z-zuhûr*, s. 157.

²⁷ Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 8; İbn Tağrıberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, c. 10, s. 97.

²⁸ Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 9.

işlemeli özel kıyafet (tırız) ve binekler tayin edildi. Hâs zümresinde yer alan nâîplerin iktâi arttırıldı. Hâciplik makamına Emir Baygara²⁹; Mekke emâreti makamına ise eş-Şerif Accelân b. Rûmeysê b. Ebî Numeyyî el-Hasenî atandılar.³⁰

13 Rebiülâhîr 746/13 Ağustos 1345 kararname ile Nâib-i saltana olarak atanan Dimaşk nâibi Emir Dokuztimur el-Hamevî, göreve başlamak üzere 20 Cemâziyelevvel 746/18 Eylül 1345'da sedye üzerinde Kahire'ye geldi. Oldukça hasta olan emire gereken tedavi uygulandı. Beraberinde getirdiği binek, mücevherât ve değerli mallardan oluşan hediyeyi oğulları vasıtasıyla sultana takdim etti.³¹

Sultan Melikü'l-kâmil Şâbân'ın gözde emirlerinden Emir Argûn es-Sâlihî el-Kâmilî,³² Takdimetü'l-elf rütbesine yükseltildi. Bu hususta kaleme alınan resmi yazıda ona, Trabulus nâibi sâbık Müdebber-i memleket Argûn el-Âlâî'den ayrı olduğunu vurgulamak için Argûn el-Kâmilî diye hitap edilmişti. Argûn el-Kâmilî'ye haftalık 300.000 dirhem nakit ve 10.000 îrdeb tahıl gelir bağlanarak mâzûl Şed-i şaraphâne Ahmed'in evi kendisine tahsis edildi. Argûn el-Kâmilî, kendisine böylesine yüksek bir gelir bağlayan sultana hediye etmek üzere Birketü'l-fil (Fil Bataklığı/Adası)³³ üzerinde bir kasr/köşk inşa ettirmeye başladı.³⁴

1 Cemâziyelâhîr 746/29 Eylül 1345'da Sultan, istirahat etmek üzere Siryâkus'a³⁵ gitmişti. Burada iken Nâib-i saltana Emir Dokuztimur el-Hamevî'nin öldüğü haberi geldi. Haberi, Dokuztimur'un oğulları getirmiş ve onların dönüşü beklenmeden Dokuztimur defnedilmişti. Sultan, herhangi bir şüpheye meâl vermemek için Kahire'ye dönen oğulları önünde kabrin açılmasını ve naâşın kırafe bölgesine taşınmasını emretti. Dokuztimur'un at, katır ve develerden oluşan binek hayvanları sultanın ahırına (istabl-ı sultanî) devredildi.³⁶ Dokuztimur'un vefatı üzerine daha önce Trabulus nâibi olarak atanan Argûn el-Âlâî, Nâib-i saltana makamına getirildi.

Sultan Şâbân döneminde ilk kez ikinci hâciplik makamı ihdas edildi. Memlûk Türk Devleti'nde hâcîp, askerler arasındaki problemler ile iktâ tanzimindeki sorunları çözme yetkisine sahipti.³⁷ Bu makam ve makamın doğurduğu yetki, siyasî

²⁹ Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, c. 2, s. 71; a. mlf., *Kıtab-ı el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, c. 10, s. 226; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, c. 1, s. 514-515.

³⁰ Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 9 vd; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, c. 10, s. 98.

³¹ Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 11 vd; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, c. 10, s. 98.

³² Hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, c. 1, s. 298-305; a. mlf., *Kıtab-ı el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, c. 8, s. 230-231; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, c. 1, s. 352-353; İbn Tağrıberdî, *el-Menhel*, c. 2, s. 319-323.

³³ Fil Bataklığı/Adası, Nil Nehri üzerinde Kahire'nin tam karşısında yer alan büyük adalardan biri idi. Bkz. Makrizî, *Hutat-ı Makrizî*, Tahkik: Dr. Muhammed Zeynuhum- Mediha Şarkavî, c. 2, Kahire, 1997, s. 747-748.

³⁴ Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 12; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, c. 10, s. 98.

³⁵ Siryâkus, Kahire'nin kuzeyindeki ormanlık alandır. Aynı zamanda sultanların av bölgesi olan Siryâkus'ta 1325'te Melikü'n-nâsir Muhammed b. Kalavûn bir hangâh ve köşk yaptırmış ve bölge Hangâh-ı Siryâkus olarak ünlenmiştir. Hangâh ve köşkün giderleri doğrudan sultan bütçesinden karşılandığından Memlûk sultanları fırsat buldukça istirahat etme gâyesiyile buraya gitmişlerdir. Bkz. Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb fi Fünûnu'l-edeb*, Tahkik: İbrahim Şemseddin, c. 32-33, Beyrut, 2004, s. 136-137.

³⁶ Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 12, 21; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, c. 10, s. 99.

³⁷ Makrizî, *Hutat-ı Makrizî*, Tahkik: Dr. Muhammed Zeynuhum- Mediha Şarkavî, c. 3, Kahire, 1998, s. 80 vd.

hukuka (el-Ahkâm-ı siyasîyye) taalluk ediyordu. Devlet memurlarının problemleri ile halkın evlenme-boşanma ve benzeri problemleri ise dinî hukukun (el-Ahkâm-ı şerîyye) alanına giriyordu ve bu sorunları çözme yetkisi kadınlarda idi.³⁸ İhdas edilen ikinci hâciplik makamına kadıların uhdesinde olan bu şerî sorunların çözümü yetkisi verildi. Hâciplik makamı, birinci hâcip (hâcib-i kebir) ve ikinci hâcip (hâcib-i sağır) olarak yeniden düzenlendi. Emir Baygara, hâcib-i kebir olarak atanmıştı. Emir Arslan Basal, Memlûk Türk Devleti tarihinin ilk hâcib-i sağıri olarak atandı.³⁹

Kerek nâibi olarak görev yapan Emir Meliktımur es-Sercivânî, yeniden bu göreve atandı. Emir Taştımur Tuleyle, emir-i tablâne rütbesinden takdimetü'l-elf rütbesine yükseltildi. Tuleyle'nin terfi etmesiyle boşalan tablâne emirliği kontenjanına Emir Kubilay atandı.⁴⁰

2- Kahire'de Meydana Gelen Bazı Sosyal Olaylar

Sultan Melikü'l-kâmil Şâbân, Siryâkus'tan Kahire'ye döndükten sonra Dârü'l-adi'de (Adalet divanı) haksızlığa ve zulme uğrayanların şikâyetlerini dinledi. Kendisinin Siryâkus'ta bulunduğu dönemde idarecilerden bazıları, halka kötü muâmele ederek onların mallarını gasp etmişlerdi. Sultan haklı bulduklarına mallarını iade etmek suretiyle sorunu çözdü.⁴¹

Melikü'n-nâsir Muhammed b. Kalâvun döneminde Han-ı Zekat bölgesinde inşâ edilen medresenin tasarrufuna çeşitli vakıflar bağlanmış; fakat Melikü'n-nâsir Muhammed, medreseye herhangi bir kadı atamadığı için medrese henüz eğitime başlamamıştı. Sultan Şâbân; Argûn el-Âlâî ve vezirleri medresenin tedrisata başlaması işiyle görevlendirdi. Kadılar tayin edilerek medrese tedrisata başladı.⁴²

Kahire'de yaşayan halkın bir kısmı hamamlarda düzenlenen eğlencelerle vakit geçiriyorlardı. İçkinin ve eğlencenin ölçüsünü kaçıran bazıları, diğer şehir sakinlerine zarar vermeye başlamışlardı. Bu hal, halkı büyük bir paniğe ve huzursuzluğa sevk etmişti. Şikâyetlerin artması üzerine Kahire valisi duruma müdahale ettiyse de başarılı olamamıştı. Son olarak Kahire dışında yaşayan Hristiyan halka saldıran bu başıboş grup, yağmacılık faaliyetlerine başlamışlardı. Halk, yağmacılardan oldukça muzdarib idi. Kahire valisi, yağmacıları tedip edip asayişî sağlamaya muvaffak oldu. Daha sonra saraydan yayınlanan bir emir ile Kahire genelinde hamam eğlenceleri yasaklandı.⁴³

B- Emir Almelik ve Emir Kumarî'nin İsyân Teşebbüsü

Sâbık Nâib-i saltana Almelik, Sultan Şâbân'ın saltanatının başında idarî kadrolarda yapılan revizyon gereğince Safed nâibliği görevine atanmıştı. Başından beri Sultan Şâbân'ın saltanatına karşı olduğundan onu tahtan indirmek üzere Zilhicce 746/Mart-Nisan 1346'da Trabulus nâibi Emir Kumarî ve Dımaşk nâibi Yelboğa el-Yahyâvî ile temas kurdu. Sultan, Almelik'in bu teşebbüsünden haberdâr olunca hadisenin iç yüzünü araştırmak üzere Silahtâr Emir Mencek el-Yusûfî'yi

³⁸ Makrizî, *Huât-ı Makrizî*, c. 3, s. 82.

³⁹ Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 12; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, c. 10, s. 99.

⁴⁰ Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 12; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, c. 10, s. 99.

⁴¹ İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, c. 10, s. 100.

⁴² Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 14; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, c. 10, s. 100.

⁴³ Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 19; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, c. 10, s. 100, 101.

Dımaşk'a yolladı. Yelboğa, Mencek'e olayın tamamen bir şâiyâdan ibaret olduğunu söyleyerek onu sultana takdim edilmek üzere 1.000 dinar nakit para, binek hayvanlar ve kumaşlar ile Kahire'ye yolladı.⁴⁴

Sultan Şâbân, saltanatına karşı oluşabilecek olası bir ittifakta, mütteliklerin finans kaynaklarını kesmek amacıyla Emir Dokuztimur es-Sâlihî'yi bütün Bilâd-ı Şam'ın iktisadî işlerini düzene sokma göreviyle buraya yolladı. Emir Dokuztimur, Bilâd-ı Şam'da ticaret yapan tüccâr ve esnaftan vakıflar, devlet memurları ve sultanın hac ziyaretinde kullanmak üzere yaklaşık 100.000 dirhem para toplayarak Kahire'ye döndü.⁴⁵

Mansûriye Bimâristanı nâzırı Emir Cengeli b. el-Bâbâ vefat etmişti⁴⁶. Sultan, isyan eğiliminde olan Safed nâibi Almelik'i, vefat eden Emir Cengeli yerine Mansûriye Bimâristanı nâzırlığına atayacağı vaadiyle Kahire'ye davet etti. Asıl niyeti Almelik'i bu bahaneyle derdest etmek idi. Almelik'in yerine Safed niyâbetine Gazze nâibi olan Emir Urak el-Fettâh'ı atadıktan sonra Almelik'i Safed'den Kahire'ye getirmek üzere Silahât Mencek el-Yusûfî görevlendirildi. Almelik, sultanın asıl amacından bir şekilde haberdâr olduktan sonra Gazze'ye kaçmış idi. Onu getirmek üzere görevlendirilen Silahât Mencek, 1 Muharrem 747/24 Nisan 1346'de Almelik'i Gazze'de yakalayarak Kahire'ye getirdi.⁴⁷ Almelik ile ittifak eden Trabulus nâibi Emir Kumarî ve kardeşi, Şam emlakını gasp ettikleri için Emir Dokuztimur es-Sâlihî tarafından derdest edilip Kahire'ye gönderilmişlerdi. Emir Kumarî yerine Trabulus nâipliğine Emir Esendemir el-Ömerî atandı.⁴⁸ Kerek nâibi Emir Meliktımur es-Sercivanî, Kahire'ye gelmek üzere yola çıkmıştı. Sercivanî, Kahire haricinde bulunan Tıbne Mescidi'nde aniden vefat etti ve oraya gömüldü.⁴⁹ Onun vefatının ardından Kerek nâipliğine Emir Kubilay atandı.⁵⁰

6 Muharrem 747/29 Nisan 1346'de Almelik, oğlu Ahmed ve Emir Kumarî Nil Nehri kıyısında bekleyen gemiye bindirilerek İskenderîye Hapishânesi'ne yollandılar.⁵¹ Böylelikle bu iki emirin teşebbüs ettikleri isyan, zamanında alınan önlemlerle engellenmiş oldu. Sultan, Emir Moğoltay'ı Almelik ve Kumarî'nin halktan zorla aldıkları para ve malları tazmin etmesi göreviyle Safed ve Trabulus'a yolladı. Görevlendirilen mübaşirler vasıtasıyla bu iki emirin halktan gasp ettikleri para ve mallar tespit edildi. Almelik ve oğlu Ahmed'e ait yaklaşık 30.000 îrdeb

⁴⁴ Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 19; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, c. 10, s. 101.

⁴⁵ Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 20; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, c. 10, s. 101 vd.

⁴⁶ Safedî ve Makrizî, Cengeli b. el-Bâbâ'nın 17 Zilhicce 746/10 Nisan 1346'da; Habib el-Halebî ise Zilhicce 746/Nisan 1346'da vefat ettiğini kaydetmektedirler. Bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, c. 2, s. 109; a. mlf., *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, c. 11, s. 154; Habib el-Halebî, *Tezkiretü'n-nebih*, c. 3, s. 81; Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 22.

⁴⁷ Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, c. 1, s. 451 vd.

⁴⁸ İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, c. 10, s. 102.

⁴⁹ Makrizî, Emir Meliktımur es-Sercivanî'nin Mescid-i Teber'de; İbn Tağrıberdî ise Mescid-i Tıbne'de vefat ettiğini kaydetmektedir. Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 23; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, c. 10, s. 102.

⁵⁰ Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 18; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, c. 10, s. 122.

⁵¹ Habib el-Halebî, *Tezkiretü'n-nebih*, c. 3, s. 82 vd; Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 23; Emir Almelik ve Emir Kumarî, Cemâziyelâhir 747/Eylül-Ekim 1346'da hapis buldukları İskenderîye'de boğdurularak öldürüldüler. Bkz. Safedî, *Âyânü'l-asr*, c. 1, s.400; a. mlf., *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, c. 9, s. 214; Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 42; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, c. 1, s. 497; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, c. 10, s. 140 vd.

hububât ile 100.000 dirhem nakit para ve Almelik'in eşine ait değerli eşyalar müsadere edildi. Ayrıca Kumarî'nin eşine ait çok miktarda mala da el konuldu.⁵²

C- Çeşitli Atamalar ve Fil Bataklığı/Gölü Kasrı'nın (Kasr-ı Birketü'l-Fil) Faaliyete Geçmesi

1- Çeşitli Atamalar

Sultan Şâbân, Almelik-Kumarî ittifakına benzer bir oluşumun yeniden görülmemesi için bazı idarî tedbirler aldı: Rebiülevvel 747/Haziran-Temmuz 1346'de Nâib-i saltana makamına, üvey babası Emir Argûn el-Âlâî yerine Halep nâibi Emir Erektay'ı atadı.⁵³ Vefat eden Emir Cengeli b. el-Bâbâ'nın gelirlerini Emir Erektay'a verdi. Erektay'dan boşalan Halep niyâbeti görevine Hama nâibi Emir Toktimur el-Ahmedî es-Sâlihî'yi; Emir Toktimur es-Sâlihî'den boşalan Hama niyabetine ise Hâcib-i sağır (ikinci hâcib) makamında bulunan Emir Arslan Basal'ı atadı. Üvey babası olup Nâib-i saltana makamından aldığı Emir Argûn el-Âlâî'yi ise Cengeli b. el-Bâbâ'nın vefatıyla boşalan Mansûriye Bimâristanı nâzırlığına atadı. Argûn, bu yeni görevi süresince Mansûriye Bimâristanı'nın Dârü's-şifâ kapısı civarına bir su sebili ile yetimler için bir Kıraat Mektebi (Mekteb-i sebil li-Kıraati'l-eytâm) yaptırdı.⁵⁴

Sultan Şâbân, saltanatının başında azlettiği Bağdat veziri Emir Necmeddin Mahmûd b. Şervin'i vezâret makamına iâde etti. İbn Merâcîl'i Nazar-ı devlet görevinden azlederek yerine İbn Zembûr'un oğlu Âlâmüddin Abdullah'ı atadı. Âlâmüddin Abdullah, daha önce Nazar-ı Hâs olarak atandığından bu yeni göreviyle iki makamı birden uhdesine aldı.⁵⁵

2- Fil Bataklığı/Gölü Kasrı'nın (Kasr-ı Birketü'l-fil) Faaliyete Geçmesi

Cemâziyelevvel 746/Eylül 1345'nin sonlarına doğru Argûn el-Kâmilî tarafından sultana hediye edilme üzere Kebş yakınlarındaki büyük ada (cîsrü'l-âzâm) üzerinde yer alan Fil Bataklığı/Gölü (Birketü'l-fil) civarında yapımına başlanan köşk ve ahır tamamlanarak faaliyete geçti. Çiftlikte yirmi çiftçi istihdam edilmişti. Sultan, Emir Argûn el-Kâmilî ile birlikte köşkte bir süre kaldı. Argûn el-Kâmilî, kısa süre sonra çok ciddi bir şekilde hastalandı. Sultan, oldukça kıymet verip desteklediği bu devlet adamının hastalığından dolayı oldukça üzgündü. Onun iyileşmesi umuduyla bir at ve 30.000 dirhem sadaka dağıttı. Ayrıca hapishanelerdeki tutuklulardan bazılarını sadaka niyetiyle serbest bıraktı. Daha sonra çiftlikten ayrılarak kaleye döndü.⁵⁶

D- Sultan Şâbân'ın Hicaz'a Gitme Israrı ve Öldürülmesi

1- Sultan Şâbân'ın Hicaz Seferine Tepkiler

Sultan Şâbân, hac farizâsını ifâ etmek üzere Hicaz'a sefer hazırlığı

⁵² Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 23; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, c. 10, s. 102 vd.

⁵³ Târih-i Ebû'l-Fidâ ve Târih-i İbnü'l-Verdî de bu atamanın Muharrem 747/Nisan-Mayıs 1346'de gerçekleştiği kaydedilmektedir. Bkz. Ebû'l-Fidâ, *el-Muhtasar*, c. 2, s. 509; İbnü'l-Verdî, *Târih-i İbnü'l-Verdî*, c. 2, s. 332; Habîb el-Halebî, *Tezkiretü'n-nebih*, c. 3, s. 91.

⁵⁴ Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 23 vd.; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, c. 10, s. 103.

⁵⁵ Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 24; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, c. 10, s. 103.

⁵⁶ Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 25; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, c. 10, s. 103.

yapılmasını emretmişti. Bu arada daha önce isyana teşebbüs ettikleri için derdest edilen Emir Almelik'in oğlu Ahmed ile Emir Kumari'nin kardeşini, kendilerine duyulan lüzum üzerine 22 Safer 747/14 Haziran 1346'de serbest bıraktıktan sonra 1 Rebiülevvel 747/22 Haziran 1346'de sefer öncesi dinlenme gâyesiyle Siryâkus'a gitti.⁵⁷ Burada, incir oyunu (Labhe)⁵⁸ ve çevgân (küre) oyunuyla vakit geçiren sultan, devlet işlerini ihmal etmişti. Bazı memlûklar sultanın Siryâkus'ta eğlenceyle vakit geçirmesini bahane ederek isyan ettiler. Yolları kesip halkın ırz ve namusuna tasallut eden bu grub, sultana şikâyet edildi. Sultan, şikâyetleri üstünkörü dinleyip sorunu, Argûn el-Âlâî'ye havale etti. Argûn, bazı emirlerin destek vermesiyle güç kazanan bu isyanı önlemek için tedbir aldıysa da başarılı olamadı.⁵⁹ Vustâniye ve Bulak adalarında yaşayan esnaf, tüccâr ve zanaat erbabının da yer aldığı halktan büyük bir kalabalık, sultanın anarşiyi engelleyememesi üzerine ırz, can ve mal güvenliklerinin tehdit altında olduğunu ileri sürerek sokaklara çıkıp protesto gösterileri düzenlediler. Bölgelerini korumak için mermer ve demir malzemelerden bariyerler kuran bu grup, devlet görevlileri de dâhil hiç kimsenin bölgelerine girmelerine müsaade etmiyorlardı. Vustâniye ve Bulak bir nevi kurtarılmış bölge haline gelmişti. Halk, devlete ait kasabaları ve arazileri cüzî ücretler mukabilinde kiraya vermeye başlamıştı. Bir kasaba 20 dirheme kiralanıırken 1 feddân arazi 8.000 dirheme satılır olmuştu.⁶⁰ Dolayısıyla devletin hem prestij hem de malî kaybı söz konusuydu. Bu durum yaklaşık altı ay sürdü. Nil Nehri taşınca bu iki ada sular altında kaldı. Argûn el-Âlâî, fırsatı iyi değerlendirerek âsiler üzerine ani bir baskın yaptı. Gecekondu muhiti tamamen ateşe verilerek isyanın liderleri öldürüldü. Vustâniye'de ve Bulak'ta asayiş yeniden sağlanmış oldu.⁶¹

Vustâniye ve Bulak isyanının başladığı günlerde Kahire'de içme suyu sıkıntısı baş göstermişti. Rebiülevvel 747/Haziran 1346'de Nil Nehri'nin su seviyesi oldukça düşmüştü. Nehir suyu çekildiğinden Nil üzerinde bulunan Bulak, Münşeâtü'l-mihrâni, Ceziretü'l-fil ve Münye adaları arasında balçıktan yollar oluşmuştu. Büyük bir su sıkıntısı yaşandığından çeyrek veya yarım dirheme satılan suyun litresi iki dirheme kadar yükselmişti. Argûn el-Âlâî, su problemini sultana arz edince sultan Siryâkus'tan Kahire'ye gelmek zorunda kaldı. Nehrin tabanının kazılmasıyla elde edilecek suyun açılacak kanallar vasıtasıyla Kahire'deki yerleşim yerlerine ulaştırılmasını sağlamak üzere mühendisler görevlendirildi. Nehir tabanı kazılarak temiz su elde edildi. Mühendisler, suyun mecrâmı Kahire'nin güneyinde bulunan Ravda Adası yakınlarındaki Mikyas Adası'na ulaşacak şekilde değiştirdiler. Mikyas'tan açılan kanallarla içme suyu yerleşim alanlarına ulaştırılıp sorun çözüldü.⁶²

Sultan Şâbân'ın Hicaz'a yapacağı sefer için köylerden deve, arpa ve benzeri tüketim malzemeleri toplanması talep edilmiş; köylüler buna karşı çıkmıştı. İktâ

⁵⁷ Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 26; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, c. 10, s. 104.

⁵⁸ Labhe, Kahire ve çevresinde yetişen incir ağacına verilen isimdir. Bu incir ağacından yapılan uzun ve ince bir sopayla oynandığından oyuna Lâbet-i Labhe (İncir Oyunu) adı verilmiştir. Bkz. İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, c. 10, s. 104, 2 nolu dipnot.

⁵⁹ İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, c. 10, s. 104.

⁶⁰ İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, c. 10, s. 105.

⁶¹ Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 26; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, c. 10, s. 105.

⁶² Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 26 vd; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, c. 10, s. 105.

sahipleri, köylülerin sefer için talep edilen mal ve diğer ürünleri vermeye yanaşmadıklarından şikâyetle konuyu sultana arz ettiler. Üstadâr Argûnşâh ile Argûn el-Âlâî, seferin maliyeti ve köylülerin tutumundan dolayı sultana Hicaz seferini iptal etmesini tavsiye ettilerse de sultan onlara itibar etmedi. Sefer için gerekli malların köylülerden karşılanamaması üzerine sultan, Emir Toktimur es-Sâlihî'yi bu malları temin üzere Urbân'a (Filistin ve civarında yaşayan Arap kabileleri) gönderdi. Sultan Şâbân, Arafât Ehli'nin (ârif, zâhit, âlim) gelirlerine de el koydu. Gelirlerine el konulan Arafât Ehli, Kahire'yi terk ile Dimaşk'a gitmek zorunda kaldılar. Ayrıca, babası Melikü'n-nâsir Muhammed'in özel hizmetleri için istihdam ettiği ve kırafe (mezarlıklar) bölgesindeki devlet mezarlığının bakımından sorumlu olan Kâfûr-i Hindî (kapıkulları) zümresinin mallarına da el koydu. Malları müsadere edilen bu grup Kahire'den ayrılarak Kudüs'e gittiler.⁶³

Sultan Şâbân, annesinin muhalefetine rağmen saltanatının başında Emir Bektimur es-Sâkî'nin kızıyla evlenmiş⁶⁴ ve bu izdivaçtan 14 Safer 747/6 Haziran 1346'de bir erkek çocuğu dünyaya gelmişti.⁶⁵ Şahinşâh adını verdiği bu oğlu, 1 Rebiü'lâhîr 747/22 Temmuz 1346'da şüpheli bir şekilde öldü. Oğlunun ölümü sultanı derinden sarstı ve yedi gün boyunca yas tuttu.⁶⁶ Sultan, oğlunun ölümünden kardeşi Yusûf'u sorumlu tutuyordu. Bu hadiseden kısa bir süre sonra sultanın kardeşi Yusûf da öldü. Devlet ileri gelenleri ve emirler, Sultanın, kardeşi Yusûf'u öldürmüş olabileceğinden şüpheleniyorlardı.⁶⁷

Kahire'de bu gelişmeler yaşanırken Emir Toktimur es-Sâlihî, Urban'dan topladığı birçok kumaş ile döndü. Onun dönüşünden kısa süre sonra Bilâd-ı Şam nâibi Yelboğa el-Yahyâvî'nin kâsıdı da Kahire'ye ulaştı. Yelboğa, sultana Bilâd-ı Şam'ın imâr ve tadilatında kullanmak üzere halktan mal ve çeşitli kereste ürünleri topladığını ve bu nedenle sefer için gerekli malları gönderemeyeceğini bildirerek Hicaz seferini ertelemesini arz etti. Sultan, Yelboğa'dan gelen bu teklifi Argûn el-Âlâî ve Meliktimur el-Hicazî ile istişâre ettikten sonra Yelboğa'nın önerisi yerinde bulunarak Hicaz seferinin ertelenmesine karar verildi. Yelboğa'ya resmî bir yazı gönderilerek teklifinin yerinde bulunduğu ve seferin ertelendiği bildirildi. Ayrıca

⁶³ Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 28; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, c. 10, s. 106.

⁶⁴ Makrizî, Sultan Şâbân'ın maktul Dimaşk nâibi Seyfeddin Tengiz el-Hüsâmî'nin kızıyla evli olduğunu ve oğlunun bu hanımdan doğduğunu kaydetmektedir. (Bkz. Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 29). İbn Tağrıberdî ise sultanın Emir Bektimur es-Sâkî'nin kızıyla evli olduğunu ve oğlunun bu hanımdan doğduğunu kaydetmektedir. (Bkz. İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, c. 10, s. 107). Sultan Şâbân, hem Seyfeddin Tengiz'in hem de Emir Bektimur es-Sâkî'nin kızlarıyla evliydi. Tahta çıktıktan sonra kardeşleri Ânuak, Ebî Bekr ve İsmail ile de evlenmiş olan Emir Bektimur'un diğer kızına âşık oldu. İslâm hukukuna göre aynı anda iki kız kardeşle evli olunamayacağı için evli olduğu Bektimur'un kızını boşayarak âşık olduğu bu kadını nikâhı altına aldı. Annesi, bu kadını evlenen diğer üç kardeşinin ölümünü işaret ederek kadının uğursuzluk getireceği düşüncesiyle bu izdivaçta onay vermediyse de sultan onu dinlemedi. (Bkz. Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 9; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, c. 10, s. 97 vd). Makrizî, eserinin bir yerinde bu hatunun Emir Bektimur es-Sâkî'nin kızı olduğunu kaydederken (Bkz. Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 9); diğer bir yerinde Seyfeddin Tengiz'in kızı olduğunu kaydetmektedir (Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 29). Dolayısıyla bu ikinci kaydının hatalı olduğu düşünülmektedir. Sultanın Şahinşâh adını verdiği oğlunun Emir Bektimur'un hangi kızından dünyaya geldiği hususu ise kaynaklardaki bilgilerin kifâyetsizliği nedeniyle şimdilik meçhuldür.

⁶⁵ Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 25; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, c. 10, s. 97 vd.

⁶⁶ Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 29; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, c. 10, s. 107.

⁶⁷ Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 29; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, c. 10, s. 107.

tüm niyabetlere de yazılar gönderilerek seferin ertelendiği duyuruldu.⁶⁸ Bu kararın alınmasında Bulak ve Vustâniye adalarındaki isyanın sürmesi, Kahire'deki su probleminin kısmen de olsa devam etmesi, Arafât ehlinin ülkeyi terk etmeleri sonucu ulemânın rahatsız olması ve son olarak sultanın kardeşi Yusûf'un ölümünün emirler üzerinde yarattığı olumsuz havanın etkisi vardır.

2- Sultan Şâbân'ın Öldürülmesi ve Karakteri

Hicaz seferinin ertelenmesi üzerine daha önce Urbân'dan toplanan malların iade edilmesi kararlaştırıldıysa da sultanın annesi malları zimmetine geçirdi. Seferin ertelenmesi bazı emirleri rahatsız etmişti. Başından beri Şâbân'ın saltanatına zorla rıza gösteren bu emirler seferin ertelenmesinin nedenini öğrenmek üzere sultan ile görüşmek istediler. Sultana karşı son derece öfkeli olan bu grup, görüşme esnasında sultanı kızdırınca sultan, iptal kararından vaz geçerek Hicaz seferi için yeniden emir verdi.⁶⁹ Seferle katılacak emirler listesinde büyük bir değişikliğe giderek kendisiyle görüşenlerden birçoğunu listeye almadı. Bu hadise, liste dışı kalan emirlerin sultana karşı öfkelerini arttırdı. Bu emirler, sefere karşı olan Bilâd-ı Şam/Suriye Nâibi Yelboğa ile Sultan Şâbân'ı karşı karşıya getirmek için sultanın Yelboğa'yı ortadan kaldıracacağı şâyâsını yaydılar. Yelboğa, sultanı kardeşi Yusûf'u öldürmekle suçluyor ve onun bu suçunu örtmek için Hicaz seferinde ısrar ettiğini düşünüyordu. Yelboğa, son olarak sultanın kendisini ortadan kaldıracacağı şâyâsı üzerine Humus nâibi Emir Toruntay el-Beşmektârî, Safed nâibi Emir Urak el-Fettâh, Hama Nâibi Emir Esendemir el-Ömerî ve Trabulus nâibi Emir Baydemir el-Bedrî'nin de yer aldığı geniş bir ittifak ağı kurarak 15 Cemâziyelevvel 747/3 Eylül 1346'de Dımaşk'ta isyan etti.⁷⁰ Ardından sultana "Ben senin memâlikinden biriyim. Baban Melikü'n-nâsir Muhammed bizden, devleti yöneten oğlum dahi olsa eğer gaflete düşerse ondan yüz çevirin şeklinde yemin almıştı. Sen, bizi ve diğer emirleri dışladın. Ülkede fesat çıkarıp ümerâ ve ecnâdı fakirliğe gark ettin. Kardeşin Yusûf'u öldürdün ve ümerâ-ı sultanın ileri gelenlerini tutuklattın. Devlet işlerini ihmal ederek kadın, içki ve eğlenceye müptela oldun. Ecnâdın tayın ve gümüşüne bile el uzattın." şeklinde bir mektup yolladı.⁷¹ Sultan mektubu okuduktan sonra paniğe kapıldı ve hemen durumu Argûn el-Âlâî ile müzâkere etti. Argûn, sultana Yelboğa'dan gelen bu mesajı önemsediyini ve onun sözlerini dikkate alacağına dair bir mesaj yollamasını tavsiye etti. Sultan, Bilâd-ı Şam'daki gelişmeler hakkında rapor vermek ve Yelboğa ile görüşmek üzere Silahtâr Mencek el-Yusûfî'yi Dımaşk'a yolladı. Ardından Hicaz Seferi'ni iptal ettiğini duyurdu. Emir Mencek, Yelboğa tarafından derdest edilerek hapsedildi.

Argûn el-Âlâî, sultana emirlerin Yelboğa isyanından haberdâr olmadan önce onlarla bir toplantı gerçekleştirmesini salık verdi. Sultan, kaleye davet ettiği bu emirlere, Yelboğa el-Yahyâvî, Mengliboğa el-Fahrî, Aksungur en-Nâsirî, Tayboğa el-Mecidî, Emir Ali b. Tuğrul et-Doğanî, Emir Dokuztimur'un oğlu ve Emir

⁶⁸ Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 29; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, c. 10, s. 107.

⁶⁹ Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 30; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, c. 10, s. 107 vd.

⁷⁰ Safedî, *Âyânü'l-asr*, c. 5, s. 367; a. mlf., *el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, c. 29, s. 22; Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 30 vd; Kadı Şuhbe, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, c. 1, s. 479; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, c. 10, s. 108.

⁷¹ Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 30; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, c. 10, s. 108.

Taştimur'un oğlunun 40 tablhâme, 40 âşerât ve 40 halka askeriyle ittifak ederek isyan ettiklerini bildirdi. İsyanı bastırmak üzere Dımaşk'a ordu göndereceğini ve bu orduda görev alacak her bir mukaddemin harcırahının 1.000 dinar olarak tespit edildiğini söyledi. Mukaddemler, 3.000 dinar harcırahta ısrar edince durumun nezâketine binaen istekleri kabul edildi. Ordu, sefer hazırlığında iken sultana, Yelboğa, Emir Mesûd b. Hatir, Emir Ali b. Karasungur, Kalavûn ve Hüsâmeddin Beşmektârî imzalı yeni bir yazı geldi. Gelen yazıda sultanın tahttan ferâgat etmesi isteniyordu. Bunun üzerine sultan, sefer hazırlıklarını hızlandırma kararı aldı.⁷²

Sultan Şâbân, olası bir başarısızlığında kendisinin yerine geçirilmeleri muhtemel adaylar olan kardeşleri Emir Hacı ve Emir Hüseyin'i ortadan kaldırmayı düşünüyordu. Bu nedenle Tavaşî Sürûr ez-Zeynî'yi iki kardeşini kaleye getirmek üzere görevlendirdi.⁷³ Bu arada, Dımaşk emirleriyle işbirliği yaptığından şüphelendiği Emir Meliktımur el-Hicâzî'yi ortadan kaldırmak için Argûn el-Âlâî'yi devreye soktu. Meliktımur, hadiseden haberdâr olunca Yelboğa'ya haber gönderip ittifaka dâhil olmak istediğini bildirdi.

Nâib-i saltana Emir Erektay, Yelboğa önderliğindeki müttefik Dımaşk ordusunu Sultan Şâbân'ı tahttan indirmek üzere Kahire'ye davet etti. Dımaşk'tan yola çıkan ordu, 1 Cemâziyelâhir 747/19 Eylül 1346'de Kahire'ye ulaştı.⁷⁴ Dımaşk ümerâsının gizli müttefiki olan Emir Meliktımur el-Hicâzî ve Devadâr Argûn Şâh, devlet ahırını (istabl-ı sultanî) ele geçirdiler. Sultan Şâbân, olaylardan habersiz bir şekilde kale eyvanında bulunuyordu. Kalede bir hareketlilik olduğunu sezince derhal Kubbetü'n-nasr'a (iç kale) çıkarak Argûn el-Âlâî'yi huzuruna çağırdı. Argûn, sultana Kubbetü'n-nasr'ı terk etmesini salık verdi. Sultan yanında ailesi, memlûkleri, hasekîyesi ve Emir Musevî olduğu halde Kubbetü'n-nasr'dan çıktı. Bu sırada savaş kösleri çalındı. Başta Sultan Şâbân'ın yanında yer alan 1.000 atlıdan 600'ü sultanı terk etti.⁷⁵ Emir Karaboğa, Emir Samagar/Samgar, Emir Bozlar ve Emir Gurlu gibi önde gelen emirler sultanın yanında yer alıyordu. Müttefik Dımaşk ordusu adına Emir Aksungur en-Nâsırî, Argûn el-Âlâî ile görüşerek sultanın tahttan feragat etmesini bildirdiyse de Argûn, bunu kabul etmedi. Bunun üzerine şiddetli bir çatışma başladı. Sultan Şâbân, çatışmanın başlamasıyla derhal annesinin odasına sığındı.⁷⁶ Çatışmadan galip çıkan Dımaşk emirleri kaleye doğru yönelerek Sultan Şâbân tarafından daha önce hapsedilmiş kardeşleri Emir Hacı ile Emir Hüseyin'i hapisten çıkarıp Hacı'ya tahta geçirileceğini bildirdiler.⁷⁷ Daha sonra Sultan Şâbân gizlendiği yerden çıkarılarak Emir Karaboğa el-Kasımî ve Emir Samagar nezâretinde hapse konuldu. Sultan Şâbân, 3 Cemâziyelâhir 747/21 Eylül 1346 Çarşamba öğlen vakti haphânede öldürüldü ve kardeşi Yusûf'un yanına defnedildi.⁷⁸ Doğum tarihi belirlenemeyen Sultan Şaban, öldürüldüğünde yaklaşık

⁷² Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 31; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, c. 10, s. 109.

⁷³ Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 31; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, c. 10, s. 110; İbn İyâs, *Bedâiü 'z-zuhûr*, s. 157.

⁷⁴ Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 32; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, c. 10, s. 111.

⁷⁵ Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 33; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, c. 10, s. 111.

⁷⁶ İbn Dokmâk, *el-Cevherü 's-semîn*, s. 382.

⁷⁷ İbn İyâs, *Bedâiü 'z-zuhûr*, s. 158.

⁷⁸ Safedî, *Âyânü 'l-asr*, c. 2, s. 358; Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 33; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu 'z-zâhire*, c. 10, s. 112; İbn İyâs, *Bedâiü 'z-zuhûr*, s. 159.

yirmi yaşında idi.⁷⁹ Sarışın, mavi gözlü, büyük burunlu ve sarıya çalan yüzüyle yakışıklı bir sultan idi.⁸⁰

Memlûk Türk Devleti kaynakları Sultan Şâbân'ı içkiye ve eğlenceye düşkün bir devlet adamı olarak tavsif etmektedir. Argûn el-Âlâî ile evli olan ve kaynaklarda ismi tespit edilemeyen annesinin tüm ısrarlarına rağmen, büyük bir aşk ile tutkun olduğu merhûm üvey kardeşleri Ânuk, Ebî Bekr ve İsmail ile de evlenmiş olan Emir Bektimur es-Sâkî'nin kızıyla evlenmiştir. Bektimur'un bu kızı ile evlenmek için nikâhı altında bulunan Bektimur'un diğer kızını boşamıştır.⁸¹ Bu evliliğinden bir erkek çocuğu dünyaya gelmiş; fakat çocuk, yaklaşık iki aylıkken şüpheli bir şekilde ölmüştür. Kanıtlanamamakla beraber kardeşi Yusûf'u, oğlunun ölümünden sorumlu tuttuğu için öldürdüğüne dair iddialar vardır. Sultan Şâbân'ın yaklaşık 500 câriyeden oluşan bir haremi vardı. Câriyeleri arasında Melikü's-sâlih İsmail döneminde Bilbis bölgesinden 400 dinar karşılığı satın alınan ve hocası Abdul Âli el- Avvâd'dan ud icrâsını öğrenen, ayrıca güzel sesiyle temayüz etmiş İttifak adlı bir muganniye/şarkıcı olan bulunuyordu.⁸² Melikü's-sâlih İsmail bu kadına âşık olmuş ve onu nikâhı altına almıştı. İsmail'in hastalanarak ölümünden sonra yerine geçen kardeşi Şâbân da bu kadına âşık olmuştu.⁸³

Bir yıl elli sekiz gün süren saltanatı süresince Memlûk halkı başta asayiş olmak üzere birçok sosyal problemle karşı karşıya kaldıklarından Sultan Şâbân'ın yönetiminden memnun değillerdi. Hicaz'a yapacağı seferin masraflarını karşılamak üzere vatandaşlarına ek vergiler yüklemesi ve zamanının büyük bir bölümünü eğlenceyle geçirerek devlet işlerini aksatması nedenleriyle emirlerin tepkisini çekmiş ve bu tutumu sonunu hazırlamıştır.

Sonuç

Sultan Şâbân, Melikü'n-nâsır Muhammed b. Kalavûn'un saltanat icrâ eden beşinci oğludur. Öz kardeşi ve halefi Sultan İsmâil, ölümünden hemen önce Emir Argûn el-Âlâî'nin de telkiniyle Sultan Şâbân'ı veliâht ilân etmişti. Babası Melikü'n-nâsır Muhammed'in yetiştirmesi olup onun ölümünden sonra etkin duruma gelen emirler, devlete tahakküm etmeye çalışmışlardı. Sultan Şâbân'ın veliâht ilân edildiği süreçte yine bu emirler arasında bir *namzet* ihtilafı baş göstermiş; Emir Almelik ve Emir Kumârî'nin başını çektiği ve Sultan İsmâil'in diğer kardeşi Hacı'yı destekleyen bir muhalefet grubu ortaya çıkmıştı. Sultan Şâbân, emirlerin nüfuzunu kırma noktasında selefi Sultan İsmâil'in politikasını takip etmiş ve merkezî otoriteyi tesis için muhalif emirlerden bazılarını ortadan kaldırmıştır. Selefi Sultan İsmâil, saltanatının büyük bir bölümünü Kerek'te isyan halinde olan Şihâbuddin Ahmed'i tedip ile geçirdiğinden Kerek seferleri neticesi hazine boşalmıştı. Bu nedenle Sultan Şâbân'ın iktisadi yönden hamle şansı azalmıştır. Dönemin kaynaklarının ittifak ile bildirdikleri üzere Sultan Şâbân, oyuna ve eğlenceye düşkün; çevgân başta olmak

⁷⁹ Habib el-Halebî, *Tezkiretü'n-nebih*, c. 3, s. 90.

⁸⁰ İbn İyâs, *Bedâiü'z-zuhûr*, s. 159.

⁸¹ Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 9.

⁸² Fatma Akkuş Yiğit, "Memlûk Tarihinde Kadın Şarkıcı ve Müzisyenler", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXX/1, 2015, s.54.

⁸³ Makrizî, *es-Sülûk*, c. 4, s. 35; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmu'z-zâhire*, c. 10, s. 119.

üzere geleneksel Türk oyunlarında oldukça mahir bir sultan idi. Oyuna ve eğlenceye düşkün olduğu için zamanının büyük bir bölümünü Kahire dışında-Siryâkus'ta geçirmiş ve bu nedenle devlet işleri aksamıştır. Sultanın Kahire'ye karşı olan ilgisizliği, asayiş sorunlarını doğurmuş ve halk, uzun süren gösterilerle bu durumu protesto etmiştir. Kuraklığa bağlı olarak ortaya çıkan içme suyu probleminin çözümü noktasında ise başarılı uygulamalara imza atmıştır. Sultan Şâbân, oğlu Şahinşâh'ın ölümünden sorumlu tuttuğu kardeşi Yusûf'u öldürmekle suçlanmıştır. Emirler, devlet bütçesinin yetersizliği nedeniyle sultanın hac ibadeti için çıkacağı Hicâz seferini iptal etmesini istemiş; sultanın sefere çıkma hususundaki ısrarı ve tutarsız davranışları, hayatına mâl olacağı bir dizi olayın başlangıcı olmuştur. Bilâd-ı Şam nâibi Emir Yelboğa el-Yahyâvî, sultanı kardeşi Yusûf'u öldürmekle suçlayarak isyan etmiş ve Kahire'deki bazı emirlerin de desteğiyle Sultan Şâbân öldürülerek yerine kardeşi Hacı geçirilmiştir.

KAYNAKÇA

- BAUDEN, Frederic, "The Sons of al-Nasir Muhammad and the Politics of Puppets: Where Did It All Start?", *Mamluk Studies Review*, XIII/1, 2009, s. 53-81.
- EBÛ'L-FİDÂ, *el-Muhtasar fi Ahbârü'l-beşer*, Tahkik: Mahmûd DEYYÛB, c. 2, Beyrût, 1997.
- HABİB EL-HALEBÎ, *Tezkiretü'n-nebih fi Eyyâmü'l-mansûr ve'l-benih*, Tahkik: Muhammed Muhammed Emin-Sâid Abdülfettâh Âşûr, c. 3, Kahire, 1986.
- İBN DOKMÂK, *el-Cevherü's-semîn fi Seyrû'l-hulefâ ve'l-Mülûk ve's-Selâtîn*, Tahkik: Sâid Abdülfettâh Âşûr, yy., 1982.
- İBN HACER, *ed-Dürerü'l-kâmine fi Âyâni'l mie es-Sâmine*, Nşr. H. NEDEVÎ, c. 1-2-3-4, Beyrut, 1993.
- İBN İYÂS, *Bedâiü'z-zuhûr*, yy., 1960.
- İBN KESİR, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Çev. Mehmet KESKİN, c. 14, İstanbul, 1995.
- İBN TAĞRİBERDÎ, *el-Menhelü's-sâfi ve'l-Müstevfi bâde'i-Vâfi*, Tahkik: Muhammed Muhammed Emin-Sâid Abdülfettâh Âşûr, c. 2, yy., 1984.
- İBN TAĞRİBERDÎ, *el-Menhelü's-sâfi ve'l-Müstevfi bâde'i-Vâfi*, Tahkik: Nebil Muhammed Abdülaziz, c. 3, yy., 1985.
- İBN TAĞRİBERDÎ, *el-Menhelü's-sâfi ve'l-Müstevfi bâde'i-Vâfi*, Tahkik: Dr. Muhammed Muhammed EMİN, c. 6, Kahire, 1990.
- İBN TAĞRİBERDÎ, *en-Nücumu'z-zâhire fi Mülûk-ı Mısr ve'l-Kâhire*, Tahkik: Muhammed Hüseyin ŞEMSEDDİN, c. 10, Beyrut, 1992.
- İBNÛ'L-VERDÎ, *Târih-i İbnü'l-Verdî*, c. 2, Beyrut, 1996.
- KADI ŞUHBE, *Tarih-i İbn-i Kadı Şuhbe*, Tahkik: Adnan DERVİŞ, c. 1, Dımaşk, 1994.
- MAKRİZÎ, *es-Sülûk li-Marifet-i Düveli'l-mülûk*, Tahkik: Muhammed Abdülkadir ÂTA, c. 4, Beyrut, 1997.
- MAKRİZÎ, *Hitat-ı Makrizî*, Tahkik: Dr. Muhammed Zeynuhum- Mediha Şarkavî, c. 2, Kahire, 1997.
- MAKRİZÎ, *Hitat-ı Makrizî*, Tahkik: Dr. Muhammed ZEYNUHUM, Mediha ŞARKAVÎ, c. 3, Kahire, 1998.

- NÜVEYRÎ, *Nihâyetü'l-ereb fî Fünûnu'l-edeb*, Tahkik: İbrahim ŞEMSEDDİN, c. 32-33, Beyrut, 2004.
- SAFEDÎ, *Âyânü'l-asr ve Âvânü'n-nasr*, Tahkik: Amr Muhammed ABDÜLHAMİD, c. 1-2-4-5, Lübnan, 2009.
- SAFEDÎ, *Kitab-ı el-Vâfi bi'l-Vefiyât*, Tahkik: Ahmed el-Arnaut-Türkî MUSTAFA, c. 8-9-10-11-16-19-24-29, Lübnan, 2000.
- STEENBERGEN, Jo Van, “Mamluk Elite on the Eve of Nâsir Muhammad’s Death (1341): A Look behind the Scenes of Mamluk Politics”, *Mamluk Studies Review*, IX/2, 2005, s. 173-199.
- YİĞİT, Fatma Akkuş, “Memlûk Tarihinde Kadın Şarkıcı ve Müzisyenler”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXX/1, 2015, s. 45-62.
- ZENGİN, Murat, “Melikü'l-Mansûr Ebî Bekr b. Muhammed Dönemi Memlûk Türk Devleti Tarihi (Elli Dokuz Günlük Saltanat)”, *History Studies*, X/3, April 2018, s. 257-270.
- ZENGİN, Murat, “Melikü'l-Eşref Âlâeddin Küçük Ali Dönemi Memlûk Türk Devleti Tarihi (6 Ağustos 1341-10 Ocak 1342)”, *Turkish Studies*, XIII/8, Spring 2018, s. 217-230.

